

VEGETIUS

Veterinair verleden

Zonder twijfel kan Vegetius worden beschouwd als de meest gezaghebbende bron gedurende lange tijd voor de diergeneeskunde. Zijn boek *Artis veterinariae sive Mulomedicinae libri quator* heeft vanaf de vijfde eeuw tot in de achttiende eeuw een zeer grote invloed gehad. Het boek is in 1532 in het Duits vertaald, in 1543 in het Italiaans, in 1748 in het Engels en in 1563 en 1783 in het Frans. Opvallend is, dat Publius Renatus Vegetius geen dierenarts was, maar slechts een groot paardenliefhebber.

Toch heeft hij kans gezien veel kennis te vergaren op diergeneeskundig gebied, deels door eigen ervaring maar ook door gebruik te maken van bestaande geschriften, allereerst van de zogenaamde *Mulomedicina Chironis*, die in de tweede helft van de vierde eeuw uit zowel uit Griekse (Absyrtus) als Latijnse fragmenten was samengesteld.

Veel is ook geleerd van onderworpen volkeren, omdat de Romeinen altijd bereid waren om goede ervaringen over te nemen. Daarnaast heeft hij veel kennis uit de humane geneeskunde overgenomen.

Waarschijnlijk heeft Vegetius in de vijfde geleefd; exacte gegevens over zijn leven zijn niet bekend. In de inleiding van zijn boek noemt hij Chiron, de pseudonieme auteur van de *Mulomedicina Chironis* en Absyrtus (300-360). Omdat hij de Hunnen noemt, een ruitervolk uit Midden-Azië, dat omstreeks 370 de Wolga overtrok en Europa overspoelde, kan worden gesteld, dat hij rond 370 moet hebben geleefd.

Vegetius uitte in het voorwoord zijn bezorgdheid over de status van de diergeneeskunde in zijn tijd: "Sedert lang is de veeartsenijkunde in verval geraakt door het geringe voordeel, dat men er van heeft, zodat niemand zich meer aan de studie wijdt en temeer nu men meer en meer de methoden van de Hunnen en andere barbaren volgt en aan de paarden geen zorgen wijdt en ze zomer en winter buiten laat lopen" (vertaling door J.Wester, die de Franse vertaling van 1783 gebruikte).

Vegetius verdedigt de veeartsenijkunde, die zeker niet minder geacht moet worden dan die van de medicus. "Als de art-

**Von recht
haffter Kunst der
franchheit vnd schäden i
Ochsen/ Maulthier/ sie seiet
Tranck/ Salbung/ Brennen/
Auch wie man deren vrsprung
durch den hochuerstendigen
stein beschriben/ allen Marcksta
argzten / auch Bürgern vnd
vmbgehen/ sehr dienst/
wendig zübrau**

**Yezund von newem durch
facturen an tag geben/
Getruckt zü Franckfurt a/**

¹ Deze rubriek wordt samengesteld door leden van het Veterinair Historisch Genootschap

sen al lof oogsten bij het vaststellen van de aard van een ziekte bij de mens, die toch met hand en stem aanwijzingen kan geven over zijn lijden, hoe- veel meer is het dan niet nodig om de aard van de ziekte te kennen bij het sprakeloze dier dat geen aanwijzingen over het eigen lijden kan geven" (naar J.Boessneck in: H.Schebitz und W.Brass. Allgemeine Chirurgie für Tierärzte und Studierende. Berlin 1975, pagina 20).

De geneesmiddelen waren zeer ingewikkeld samengesteld (men spreekt van polyfarmacie). Soms bestonden ze uit wel tien tot twintig componenten, waardoor ze zó duur werden, dat ze de waarde van het dier overtroffen. Dit had uiteraard een averechts effect op het functioneren van de diergenees- kunde. Niemand wijdde zich meer aan de studie en daardoor kwam men in een vicieuze cirkel terecht.

**Vnd war=
rkeney / allerley
Thier/als Pferd/Esel/
iwendig oder inwendig/mie
n / vnd anderm zû heplen / zc.
bresten erkennen sol / Erslich
n Vegetium Kenatum/in La-
/Schmieden/ Kentern/Vieh
ern / die mit gemelten Vieh
nd nûglich / auch nothz
vnd zûwissen.**

**et eigentlichen Contras-
icht ist getruckt worden.**

ANN O M. D. LXV.

Als voorbeeld het volgende recept van een scherp werkend smeersel: bitumen van Judaea, manna, wierook, Arabische gom, propulus (uit bijenkorven), galbanum (uit umbelliferen), styrax, was, hars geschraapt van een wijn- vat, Italiaanse vogellijm, sap van hysope en pek uit het land der Brutiërs. Dit alles tot een zalf gekookt.

Deze polyfarmacie, ontwikkeld door Galenus, is tot in de negentiende eeuw in zwang geweest en heeft de dierge- neeskunde in ongunstige zin beïnvloed. Ook Boerhave heeft nog gebruik gemaakt van sterk samengestelde krui- denrecepten in de humane geneeskunde.

Vegetius keert zich tegen dit gebruik, zeggend dat het toedienen van deze recepten voortkomt uit winst oogmerken en dat zuinige diereigenaren daarom hun dieren vaak aan hun lot overlaten of hun toevlucht nemen tot kwakzalve- rijen.

Vegetius was doordrongen van de noodzaak om kennis te hebben van de anatomie van het dier. Anders kon vol- gens hem de behandeling niet rationeel zijn. Hoe onvolmaakt de anatomische kennis nog was, blijkt uit de vol- gende uitspraak: "Een paard heeft twee beenderen aan de kop, twee vanaf het voorhoofd tot de neusopeningen en twee aan de onderkaak". Volgens Vegetius telde het paard 170 beenderen.

De aderen die met name genoemd worden beperken zich tot die, die van belang waren voor het aderlaten. Hij zegt: "Er zijn onder meer twee aderen in het gehemelte, twee onder de ogen, twee aan de borst, twee aan de onderarm en twee aan de hakken". In totaal kent Vegetius 27 aderen. In hoofdstuk XXI legt hij uit, dat men vooral niet klakke- loos moet aderlaten, maar rekening moet houden met bijvoorbeeld de leeftijd en de kracht van het dier. Anders zou het middel wel eens erger dan de kwaal kunnen zijn. In de antieke geneeskunde werden slechts geringe hoevee- liden bloed afgetapt voor diagnostische doeleinden (haematoskopis).

In hoofdstuk XXIII benadrukt hij, dat men nooit bloed mag afnemen door middel van aderlaten van gecastreerde dieren, aangezien deze met het verlies van hun testikels al veel kracht hebben verloren.

Vegetius hechte een grote waarde aan het bepalen van de leeftijd van het paard. Dit niet alleen in verband met de handel in deze dieren maar ook -en daarmee liep hij zijn tijd ver vooruit- in verband met het feit dat geneesmiddelen door jonge dieren soms minder goed worden verdragen dan door volwassen dieren.

Abscessen werden tot rijping gebracht door pappen en daarna met een mes geopend. Tumoren wist men *al lege* ar- tis te extirperen. Een behandeling van een aantal aandoeningen, zoals staar, entropion en hydrops ascites wordt keurig beschreven. Waarschijnlijk zijn deze echter overgenomen van de humane geneeskunde en zijn ze nooit met succes in die tijd in de diergeneeskunde toegepast. Behalve het toedienen van geneesmiddelen of het aderla- ten beschrijft Vegetius ook nog andere behandelingsmethodes.

Bijvoorbeeld: "Als de bijtwond van een slang stinkend vocht afscheidt is er een uitstekend middel voor: men doot een bok, een haan of een lam en legt de verse longen, hart of lever van dit dier op de wond. Hierdoor wordt het gif aangetrokken".

Na de eerste twee boeken die volledig aan het paard zijn gewijd, behandelt Vegetius in het derde boek de runder- ziekten, waarbij hij grotendeels teruggaat op Columella; in het vierde en laatste boek komt de anatomie aan de orde, maar bovenal de receptuur.

Het belang van Vegetius is geweest, dat hij een uitvoerig boek heeft geschreven waarin een samenvatting wordt gegeven van de Grieks-Romeinse kennis op veterinair gebied of in de woorden van Leclainche: "Il convient donc de considérer le livre de Vegèce comme une "somme" représentant le bilan d'une époque" Wester meent dat de volksdiergeneeskunde nog tot in de negentiende eeuw uit Vegetius heeft geput.

E.P.O.